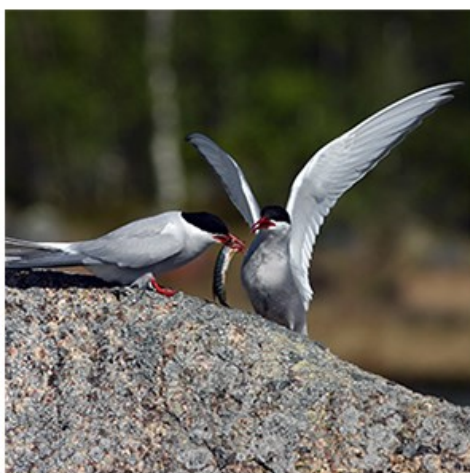
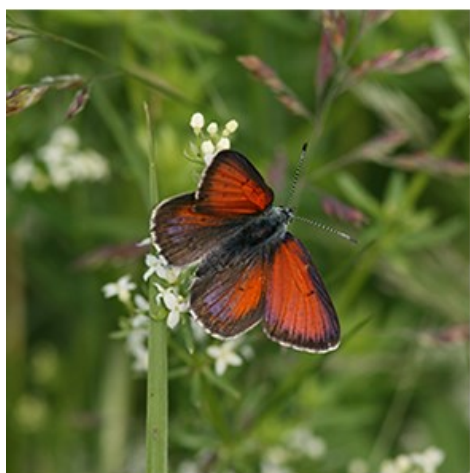

Länsstyrelsen
Värmland

Bevarandeplan för Natura 2000-området

SE0610168 Rattån

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av utpekade områden med höga naturvärden inom EU. Målet med nätverket är att hejda utrotningen av vilda djur och växter och hindra att deras livsmiljöer förstörs. Nätverket är en av hörnstenarna i EU:s arbete med att bevara biologisk mångfald. Alla medlemsländer har ansvar att peka ut representativa områden för fåglar som är angivna i EUs fågeldirektiv (SPA) och för naturtyper och arter som är angivna i EU:s art- och habitatdirektiv (SCI/SAC). Genom utpekandet åtar sig länderna att långsiktigt bevara de utpekade naturvärdena i områdena. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och sammanlagt cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. 90 av naturtyperna och drygt 100 av djur- och växtarterna i habitatdirektivets bilaga 1 och 2 finns i Sverige. Därtill häckar regelbundet cirka 60 av fågeldirektivets fåglar i vårt land.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000-område ska Länsstyrelsen ta fram en bevarandeplan. I några fall där Natura 2000-området också är naturreservat skrivs en kombinerad bevarandeplan och skötselplan. Bevarandeplanen ska innehålla en beskrivning av området med bevarandesyfte, bevarandemål och beskrivningar av de naturtyper och arter som ska bevaras. Bevarandemålen formuleras utifrån de förutsättningar som de utpekade arterna och naturtyperna behöver för att de ska ha gynnsamt bevarandetillstånd i området. Hot mot Natura 2000-områdets arter och naturtyper samt behov av bevarandeåtgärder, t.ex. skydd eller skötsel, ska också beskrivas. Informationen ska ligga till grund för förvaltning och tillståndsprövning enligt miljöbalken.

I bevarandeplanen redovisas gränser, naturtyper och arter enligt bästa tillgängliga kunskap. Uppgifterna skiljer sig i vissa fall från vad som är beslutat av regeringen och kommer av Länsstyrelsen i dessa fall att föreslås som ändringar till regeringen vid nästa revideringstillfälle. Förvaltning och tillståndsprövning ska utgå från den verkliga förekomsten av naturtyper och arter, varför det är nödvändigt att bevarandeplanen redovisar denna, även om uppgifterna inte har hunnit beslutas av regeringen.

Bevarandeplanen ska fastställas av Länsstyrelsen som är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Bevarandeplanen ska revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar för området ändras. Den ska tas fram och hållas aktuell i dialog med berörda intressenter och det är värdefullt om den som har ny information kontaktar Länsstyrelsen. Bevarandeplanen är i sig inte ett juridiskt bindande dokument varför formell reglering av skydd eller skötsel kan behövas t.ex. i form av beslut för naturreservat. Föreskrifter enligt eventuella skyddsbeslut gäller parallellt med den tillståndsplikt som råder vid åtgärder eller verksamheter inom ett Natura 2000-område.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Tillstånd kan även krävas för åtgärder utanför Natura 2000-området om de kan påverka miljön i området. Detta regleras i miljöbalken (7 kap. 27-29§§). Inför en ansökan ska ett samråd hållas med Länsstyrelsen angående utformningen av tillståndsansökan och tillhörande miljökonsekvensbeskrivning. Eftersom det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kräver tillstånd rekommenderas en tidig kontakt med Länsstyrelsen. Vid skogsbruksåtgärder hålls initialt ett samråd med Skogsstyrelsen. Information om Natura 2000 finns också på Länsstyrelsens webbsida eller genom kontakt med Länsstyrelsens enhet för naturvård på telefonnummer 010-224 70 00.

Foto: Länsstyrelsen Värmland

Överst vänster: violettkantad guldvinge, Dan Mangsbo - överst mitten: silvertärnor (D.M.) - överst höger: långskägg (D.M.)

nedtill vänster: vattendrag (D.M.) - nedtill höger: skog, Anders Tedeholm ©

Länsstyrelsen Värmland

651 86 Karlstad

010-224 70 00

www.lansstyrelsen.se/varmland

Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0610168 Rattån

Kommun: Torsby

Områdets totala areal: 11,3 ha

Bevarandeplanen uppdaterad av Länsstyrelsen: 2017-12-22

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2017-12-29

Markägareförhållanden:

Privat och stiftelse

Regeringsbeslut, historik:

SPA: Nej, pSCI: 2001-05-01, SCI: 2005-01-01, SAC: 2011-03-01, regeringsbeslut
M2010/4648/Nm

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet:

3260 - Mindre vattendrag

1029 - Flodpärlmussla, *Margaritifera margaritifera*

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EUs fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Prioriterade bevarandevärden: Det främsta bevarandesyftet med detta område är att bevara naturtypen mindre vattendrag samt arten flodpärlmussla.

Motivering: Rattån är ett oreglerat vattendrag som hyser höga naturvärden med förekomst av flodpärlmussla, öring och ovanlig bottenfauna.

Prioriterade åtgärder: Rattåns Natura 2000-område samt dess strandnära område bedöms vara i behov av ett starkt långsiktigt områdesskydd med plan för skötsel och restaurering. Eventuellt kan ytterligare biotopvård bli aktuellt för att gynna flodpärlmussla och öring.

Beskrivning av området

Rattån slingrar sig genom ett kuperat skogslandskap från Rattsjön i söder till Mangslidälven i norr. På vägen från Rattsjön mot Mangslidsälven passerar vattendraget Övre och Nedre tjärnen. Rattån hyser höga naturvärden genom förekomst av den hotade flodpärlmusslan. År 2002 genomfördes biotopvård i form av utläggning av lekgrus för öring. Biotopvården gynnar även flodpärlmusslan, dels genom att skapa fler gömslen och ståndplatser för musslan och dels genom att gynna förekomst av öring, vilka utgör värdjur för flodpärlmusslans larver. Ån hyser även ovanlig bottenfauna genom förekomst av nattsländan *Ceratopsyche silfvenii*.

Rattån omges huvudsakligen av morän. Moränen med sitt sten- och grusinnehåll ger här rätt förutsättningar för bl.a. flodpärlmusslans existens. I den nedre delen löper ån genom ett område med finkornig jord i form av lera och silt, innan ån avslutar sitt lopp genom en sandig isälvsavlagring. De finkorniga jordarna i Rattåns omgivning gör att ån är känslig för verksamheter som kan orsaka markskador i avrinningsområdet.

I uppströmsliggande Rattsjön har förekommit utsättning av främmande arter, t.ex. röding.

Rattån har tidigare varit okalkad med relativt stabil vattenkemi och använts som referensvattendrag inom kalkningsverksamheten. Kalkning med Rattån som målområde startade 2009 med syfte att motverka sura förhållanden i vattendraget och därigenom förbättra livsmiljön för öring och flodpärlmussla.

Rattån har utpekats inom miljömålsarbetet (Levande sjöar och vattendrag) som ett av Värmlands mest skyddsvärda vattendrag. Rattån är även utpekad som ett nationellt värdefullt vattensystem av Naturvårdsverket.

Inom vattenmyndighetens arbete med vattenförvaltning består Rattån av en vattenförekomst, SE 669877-133959. Vattenförekomsten bedöms ha god ekologisk status enligt Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten (HVMFS 2013:19). Statusklassningens datum är 2014-03-21. Bedömningar av fisk och bottenfauna visar på måttlig status och försurningspåverkan. Vattenförekomsten är påverkad av kalkning och pH-värdet hållas uppe av kalkningen, vattenförekomsten uppnår därmed god status ur försurningssynpunkt. Med stöd av vattenförvaltningsförordningen (SFS 2004:660) har det som miljö kvalitetsnorm beslutats den 13 december 2016 att god ekologisk status ska bibehållas i vattenförekomsten.

Vad kan påverka negativt

Sammanfattande hotbild:

Skogsbruk är den dominerande markanvändningen i avrinningsområdet och utgör därmed det största hotet. Rattåns omgivning har mycket stor andel finkorniga jordarter, fin sand och mjåla, vilket avsätts på åns botten till följd av bl.a. körskador och diken. I samband med byggnation av en skogsbilväg på 1990-talet drog man vägens huvuddike dragits rakt ut i ån. Detta har medfört att finpartikulärt material har avsatts hela vägen nedströms. Mindre åtgärder vidtogs i form av sedimentationsbassänger, men det var först när dikets kanter blev vegetationsklädda som grumligt vatten slutade läcka från diket. Bäver finns i ån och kan med sina dämningar påverka flodpärlmusslan negativt.

Se även hotbild för respektive naturtyp och art under "Negativ påverkan".

Bevarandeåtgärder

Följande bestämmelser och åtgärder bidrar på olika sätt till att utpekade naturtyper och/eller arter uppnår och bibehåller gynnsamt bevarandestånd i Natura 2000-området.

Gällande regelverk 2017:

- Svenska Natura 2000-områden utgör riksintressen enligt 4 kap. 8 § miljöbalken.
- Enligt första stycket i 7 kap 28 a § miljöbalken krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Tillstånd enligt första stycket krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för skötseln och förvaltningen av det berörda området. Innan en tillståndsansökan lämnas in ska samråd hållas med Länsstyrelsen m.fl. (enligt 6 kap 4 § miljöbalken).
- Med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken får tillsynsmyndigheten i det enskilda fallet besluta om de förelägganden och förbud som behövs för att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av miljöbalken ska följas.
- Det generella strandskyddet omfattar land- och vattenområden inom 100 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd enligt 7 kap. 14 § miljöbalken. Vid Rattån gäller utvidgat strandskydd (200 m) från åns strandlinje.
- Vid skötsel av jordbruksmark skall hänsyn tas till naturvårdens intressen (12 kap 7-10 §§ miljöbalken).
- Riksintresse för naturvård enligt 3 kap. 6 miljöbalken (Rattsjön). Riksintresset omfattar hela Natura 2000-området.
- Riksintresse för friluftsliv enligt 3 kap. 6 miljöbalken (Hovfjället). Riksintresset omfattar hela Natura 2000-området.
- Anmälningsplikt eller tillståndsplikt för vattenverksamhet råder enligt 11 kap. miljöbalken.
- För markavvattning råder tillståndsplikt enligt 11 kap. miljöbalken.
- Fiskeriverkets föreskrifter (FIFS 2011:13) innebär krav på tillstånd för utsättning av fisk och vattenlevande kräft- och blötdjur.
- Myndigheter och kommuner ska enligt 5 kap. 3§ miljöbalken ansvara för att miljö kvalitetsnormer för vatten följs.
- Vattenmyndighetens åtgärdsprogram för Västerhavets vattendistrikt (enligt Förordning 2004:660 om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön).
- Flodpärlmussla ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 2 och den är inte en prioriterad art där. Arten finns även upptagen i art- och habitatdirektivets bilaga 5 och betecknas med F i artskyddsförordningens (2007:845) bilaga 1.
- Det är förbjudet att fiska flodpärlmussla enligt 2 kap. 5 § förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.

Rattån ingår i fiskevårdsområdet Fryksdalen Övre.

Behov av ytterligare bevarandeåtgärder:

För att bevara naturvärdena i Rattån är det viktigt att hela vattendraget och dess närhet skyddas. Detta kräver välplanerade aktiva åtgärder. Nedan följer exempel på åtgärder samt hänsyn som bör tas i vattendragets närhet och i vissa fall även bör tillämpas i hela tillrinningsområdet:

- Fortsatt kalkning i den omfattning som behövs, vilket för vattendrag med flodpärlmussla innebär att pH-målet 6.2 inte bör underskridas vid något tillfälle under året. Kalkningen ska löpande utvärderas och anpassas för att ligga på en bra nivå.
- Tillräckliga kantzoner lämnas vid alla skogliga åtgärder. Eventuell skötsel inom kantonen bör gynna inslag av lövträd, förekomst av grova träd samt förekomst av döende och döda träd. De flesta kantzoner fungerar dock bäst om de får utvecklas fritt.
- Överfarter i Rattån och i vattendrag som mynnar i Natura 2000-området ska undvikas. Vid avverkningar ska uttransport av virke planeras så att körning direkt i eller över vattendraget undviks. Körning i vattendragets kanton bör också undvikas.
- Måste överfarter anläggas så ska alternativa lösningar vara väl utredda och åtgärden samrådats med Länsstyrelsen för att inte orsaka skada.

- Avverkningsytor i älvens tillrinningsområde bör planeras så att ytavrinningen filtreras genom våtmarker eller andra fungerande ekologiska skyddszoner.
- Om skyddsdikning måste göras i tillrinningsområdet bör diken ej nå vattendragen. Vidare bör sedimentationsbassänger anläggas. Detta gäller samtliga diken innan de når Rattån, inklusive vägdiken, framförallt i samband med underhållsarbeten som t.ex. rensning.
- Virkeslagring bör inte ske i vattendragens kantzonen.
- Rensning av diken, bäckar och åar undviks. Måste det genomföras för att bibehålla dess funktion ska samråd ske med Länsstyrelsen och utföras med stor hänsyn enligt miljöbalkens allmänna hänsynsregler.
- Inom jordbruksmark bör skyddszoner i form av obrukade eller oplöjda skyddszoner anläggas längs vattendraget. Detta för att minska tillförseln av näringsämnen och bekämpningsmedel.
- Uttag för bevattning bör ej göras vid lågt vattenstånd.
- Aktiva insatser kan behövas för att minska bävernens aktiviteter i vattendraget. Enligt Jaktförordningen får Länsstyrelsen ge tillstånd till att bävrars boplats och dammbyggnad förstörs. Tillstånd till sådan förstörelse under tiden den 1 september - den 30 april får dock endast lämnas om det är absolut nödvändigt för att förhindra allvarliga skador. Bävers dammbyggnad, men däremot inte boplats, får förstöras utan tillstånd under tiden den 1 maj – den 31 augusti i hela länet. Under tiden den 1 oktober – den 10 maj är det allmän jakttid på bäver.
- Vid eventuella vägbyggen i vattendragens kantzonen bör avståndet mellan väg och vattenmiljö vara minst 30 m. Vägdiken bör inte mynna direkt i vattnet och sedimentationsfällor ska anläggas efter behov för att undvika grumling i Rattån. Eventuella vägtrummor ska placeras så de inte utgör vandringshinder. Detta innebär att vägtrumorna läggs under eller i nivå med vattendragets naturliga botten.
- Regionalt och lokalt samarbete inom avrinningsområden för genomförande av förebyggande åtgärder och bevarande.
- Eventuellt ytterligare biotopvård för att gynna flodpärlmussla och öring.
- Vid behov kan aktiva insatser behövas för att motverka främmande arter eller fiskstammar som kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och/eller orsaka genetisk kontaminering.

Förslag till skydd:

Rattåns Natura 2000-värden samt naturvärden i övrigt, bedöms vara i behov av ett starkt långsiktigt områdesskydd med plan för skötsel och restaurering. Även strandnära områden där hänsynen till vattendraget kan innebära avsevärt försvårande av pågående markanvändning, ska säkerställas på lämpligt sätt. Tidsplanen för arbetet med områdesskydd är osäker. Fram till dess bedöms tillståndsplikten enligt miljöbalken 7 kap. 28 a § och miljöhänsyn vid skogliga åtgärder enligt skogsvårdslagen, vara de viktigaste åtgärderna för att uppnå en långsiktig och hållbar vattenvård för bevarandet av naturvärdena inom vattendraget Rattåns påverkansområde. Landområden i anslutning till vattendraget som hyser egna höga naturvärden, exempelvis nyckelbiotopskvalitet, bör säkras.

Uppföljning av naturtyper och arter

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000 - naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet:

3260 - Mindre vattendrag

Areal: 2,57 ha. Arealen fastställd i regeringsbeslut

Ny Areal: 2,29 ha. Ny Areal, ännu ej fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Naturtypen omfattar små till medelstora naturliga vattendrag eller delar av vattendrag i flacka landskap samt i skogs- och bergslandskap. Den kännetecknas av naturliga variationer i vattenståndet och skiftande vattendynamik vilket skapar en variation av strandmiljöer och bottenar med förutsättningar för hög biologisk mångfald. Vattendragen har en vegetation med inslag av flytbladsväxter, undervattensväxter och/eller akvatiska mossor. Naturtypen omfattar vattendrag av strömdräng oftast mindre än fyra och/eller en årsmedelvattenföring lägre än 20 kbm/s. Naturtypen avgränsas mot land av medelhögvattenlinjen. För att tolkas som denna naturtyp bör vattendraget, i huvuddelen av sin sträckning, inte vara avsevärt påverkat av eutrofiering, försurning eller fysisk påverkan (kontinuitet, hydrologi, markanvändning i närmiljö).

Naturtypen förekommer i samtliga regioner i Sverige. Enligt rapportering år 2007 fanns då 186 Natura 2000-områden utpekade för naturtypen i Sverige varav 161 områden i den boreala regionen som Värmland tillhör. Många av vattendragen i boreal region är påverkade av vattenreglering som motverkar naturliga vattenståndsfluktuationer vilket påverkar strandmiljöerna negativt. Nästan alla vattendrag är fysiskt påverkade, historiskt av flottledsrensning och idag framförallt av skogsbruk, jordbruk, reglering och annan exploatering. Hänsynen till strandmiljöerna är oftast inte tillräcklig i skogsbruket och funktionella kantzoner saknas ofta. Vattenkvaliteten är ofta bristfällig, och i många fall finns främmande arter eller fiskstammar. Statusen i regionen bedömdes år 2013 som otillfredsställande för naturtypen mindre vattendrag, och trenden visar på en fortsatt försämring.

Inom Natura 2000-området Rattån omfattar naturtypen samtliga vattendragssträckor i området. Övre delen av Rattån är lugnflytande, medan nedre delen av ån huvudsakligen är svagt strömmande till strömmande. Övre och Nedre tjärnen, samt Dammen mellan dessa, är klassade som icke-Natura sjö och räknas därmed inte in i naturtypen mindre vattendrag. Naturtypens areal (2,29 ha) är fördelad på följande undertyper:

3260 mindre vattendrag ca 0,61 ha, 3261 mindre vattendrag flytbladstyp ca 1,42 ha, 3262 mindre vattendrag fontinalistyp ca 0,09 ha och 3264 mindre vattendrag forssträckor ca 0,17 ha. För ytterligare beskrivning av naturtypen (vattendraget) i området, se områdesbeskrivningen.

För att den ingående naturtypen mindre vattendrag ska uppnå och bibehålla gynnsamt bevarandetilstånd på lång sikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas:

- Naturlig vattendynamik som upprätthåller variationen gällande bottensubstrat, vegetation och strandstrukturer.
- Fria vandringsvägar (frånvaro av antropogena vandringshinder) i vattendraget såväl som i anslutande vattensystem.
- Naturlig artsammansättning (frånvaro av främmande arter eller fiskstammar).
- Naturliga omgivningar med strandskog/svämskog, våtmarker och mader för att upprätthålla livsmiljöer, vattenkvalitet och en naturlig näringsomsättning.
- Tillräckligt god vattenkvalitet samt minimerad påverkan från reglering, fragmentering och annan fysisk påverkan, så att en god eller hög ekologisk status enligt vattenförvaltningen uppnås eller bibehålls.

- Den för naturtypen karakteristiska vegetationen och strukturerna är en förutsättning för många av de typiska arterna som där har sin livsmiljö. Om de typiska arterna inte minskar påtagligt indikerar de att naturtypen upprätthåller viss kvalitet och viktiga ekologiska funktioner och därmed ett gynnsamt bevarandetilstånd för naturtypen.

Bevarandemål

Arealen av Mindre Vattendrag (3260) ska vara 2,29 ha. Vattendraget ska ha en naturlig eller naturliknande hydrologisk regim och det ska finnas forsande, strömmande och meandrande sträckor. Det ska finnas fria vandringsvägar för fiskar och andra vandringsbenägna arter i vattendraget såväl som till anslutande vattensystem. Vattenkvaliteten och försurningssituationen ska vara god. Vattendraget ska vara naturligt eller naturliknande med avseende på rätning och rensning samt innehålla naturliga strukturer. Det ska finnas en funktionell buffertzona i anslutning till vattendraget. Främmande arter eller fiskstammar ska inte förekomma. Typiska arter av fiskar och bottenfauna, samt den typiska arten flodpärlmussla, ska förekomma allmänt till rikligt. Ekologisk status i vattenförekomsten ska som lägst vara god enligt HVMFS 2013:19.

Negativ påverkan

Faktorer som utgör eller kan utgöra hot mot naturtypen är:

- Skogsbruk; slutavverkning, markavvattning, skyddsdikning och körning som medför markskador i tillrinningsområdet kan orsaka ökad belastning av humusämnen, grumling och öka risken för erosion. Avverkning av strandskogen ökar solinstrålningen, minskar tillgången på död ved och nedfall av organiskt material (löv etc.). Båda typerna av ingrepp förändrar hydrologi och struktur i strandzonen samt ger igenslamning av botten.
- Jordbruk; intensiv växtodling i strandzonen ökar risken för erosion/grumling samt läckage av näringsämnen och bekämpningsmedel. Upphörd hävd och/eller skogsplantering av strandnära ängar och mader ökar igenväxningstakten i strandzonen.
- Reglering av vattenföringen; småskalig utbyggnad i kvarvarande oreglerade vattendragssträckor eller fortsatt/ökad påverkan i redan reglerade vatten. Reglering kan orsaka störd flödesdynamik, fragmentering/vandringshinder, överdämning av våtmarks- och strandområden, torrläggning av vattendragssträckor och/eller ändrade näringsförhållanden.
- Kanalisering, fördjupning och invallning för att förhindra översvämning. Minskade vattenståndsvariationer och jämnare flöde orsakar mer ensartade botten- och strandmiljöer och minskar förutsättningarna för arter som är beroende av naturlig flödesdynamik.
- Vattenuttag under perioder med lågvattenflöde innebär risk för uttorkning, förhöjda vattentemperaturer och syrgasbrist.
- Utsättning av främmande arter eller fiskstammar kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och/eller orsaka genetisk kontaminering.
- Ensidigt fiske av vissa arter eller för hårt fiske i förhållande till vattendragets eller anslutande sjöars naturliga produktionsförmåga kan påverka konkurrensförhållanden och naturlig artsammansättning.
- Exploatering av strandområdet är negativt för möjligheten att upprätthålla naturliga strandmiljöer och riskerar att öka framtida efterfrågan om översvämningsskydd.
- Regleringskonstruktioner, broar och vägtrummor kan medföra fragmentering bland annat genom vandringshinder för vattenlevande organismer.
- Utsläpp av föroreningar från punktkällor, t.ex. avlopp, industri, täkt eller annan verksamhet riskerar att försämra vattenkvaliteten. Även exploateringsverksamhet som orsakar grumling och utsläpp av miljöfarliga ämnen.
- Utsläpp av föroreningar från antropogena diffusa källor, t.ex. försurande ämnen och miljögifter från skogsbruk eller annan verksamhet kan försämra vattenkvaliteten.
- Kalkning av omgivande våtmarker förändrar de fysiska och kemiska förutsättningarna för strandmiljöernas naturligt förekommande arter.
- Kalkning av naturligt sura (icke antropogent försurade) tillflöden och sjöar påverkar

förutsättningarna för de arter som är anpassade till naturligt sura förhållanden.

- Upphörd kalkning eller utebliven önskvärd effekt av kalkning kan också utgöra hot mot naturtypen.

Se även "Vad kan påverka negativt" på områdesnivå.

Bevarandetillstånd

Rattån hyser trots viss antropogen påverkan skyddsvärda naturvärden. Åns främsta naturvärden är sannolikt förekomst av flodpärlmussla och öring. Biotopvård har genomförts för att förbättra livsmiljön för flodpärlmussla och öring. Området har biotopkarterats 2005 och basinventerats 2008. Vid biotopkarteringen bedömdes hela vattendragssträckan som orensad. Inga vandringshinder finns noterade för vattendraget men i Mangslidsälven, knappt 2 km nedströms Rattåns utlopp, finns ett fall över en slät häll vilket utgör ett partiellt vandringshinder. Det finns även två vandringshinder i form av dammar i Mangslidsälven uppströms Rattåns utlopp. Vidare är Rattån oreglerad. Vattenförekomsten bedöms ha en god status, men parametrarna fisk och bottenfauna har klassats till måttlig status och försurningspåverkan. De tre senaste elfiskena (2013, 2014 och 2016) visar dock på god status enligt VIX. Vidare visar delindexen för bottenfauna på hög status (ASPT och DJ-index) respektive god status (MISA). pH-värdet i Rattån hålls upp av kalkning, men då kalkningen startade 2009 kan det ta tid för återhämtning av fisk- och bottenfaunabestånden efter att kalkningsåtgärderna genomförts. Vidare har statusen för parametern näringsämnen klassats som hög. Sammantaget bedöms bevarandetillståndet som gynnsamt. Viss oklarhet ligger dock i bedömningen av fisk och bottenfauna men bestånden av dessa bör återhämta sig efter hand som en effekt av kalkningsåtgärderna.

1029 - Flodpärlmussla, *Margaritifera margaritifera*

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

Flodpärlmusslan är knuten till rinnande vatten med sten-, grus- eller sandbottnar. Den förekommer i både större och mindre vattendrag både i skogs- och jordbrukslandskap, över hela landet. Strömhastigheten måste vara tillräckligt hög så att igenslamning, pålagring och inbäddning undviks under större delen av året. Musslorna blir könsmogna vid cirka 15-20 års ålder och kan bli över 100 år gamla.

För att arten ska kunna reproducera sig krävs ett permanent vattenflöde, relativt hög strömhastighet och i de flesta fall ett klart, syrerikt, näringsfattigt och välbuffrande vatten. Lokal reproduktion av öring eller lax är ytterligare förutsättningar för flodpärlmusslans överlevnad. Musslans larver lever som parasit på gälarna hos ung öring och lax och fiskarna utgör därmed en del av flodpärlmusslans livscykel. För att kunna tillväxa måste den lilla musslan hamna på en plats i en sand- eller grusbotten som genomströmmas av friskt vatten, så att musslan kan andas och filtrera näring. Spridning sker inom det aktivitetsområde som utnyttjas av småöringar, särskilt viktig är spridningen uppströms. Vandringshinder kan omöjliggöra återetablering av en utgången lokal population. Spridning sker normalt sett inte mellan vattensystem.

Under 1900-talet har arten gått kraftigt tillbaka inom stora delar av sitt utbredningsområde. Inventeringar visar att flodpärlmusslan är försvunnen från drygt en tredjedel av de lokaler i Sverige där den fanns under början av 1900-talet. Flodpärlmusslan förekommer uppskattningsvis i cirka 400 svenska vattendrag (2005). Trots den relativt stora förekomsten är arten rödlistad i landet, klassad till kategorin starkt hotad. Det stora problemet med flodpärlmusslan är att det i större delen av flodpärlmusslornas bestånd saknas föryngring, vilket på sikt leder till att arten dör ut. Flodpärlmusslan finns med på den internationella rödlistan då arten minskat starkt i hela sitt utbredningsområde. I Europa har arten minskat med hela 90 % under 1900-talet. Sett i ett internationellt perspektiv utgör Sverige och angränsande länder ett kärnområde för arten.

I Rattån inventeras flodpärlmussla regelbundet inom Länsstyrelsens miljöövervakning. Vid de senaste inventeringarna 2008, 2011 och 2014 uppskattades totalpopulationen av arten i vattendraget till 1 469 individer (2008), 1 653 individer (år 2011) och 1 568 individer (år 2014). Vid inventeringstillfällena 2008 och 2014 var 1 % av de längdregistrerade musslorna mindre än 50 mm långa. För 2011 var motsvarande siffra 0 % men även då påträffades enstaka mussla mindre än 50 mm lång. Vid inget av de tre tillfällena påträffades dock musslor mindre än 20 mm långa.

Bevarandemål

Det ska finnas ett livskraftigt och reproducerande bestånd av flodpärlmussla i området. Den uppskattade totalpopulationen bibehålls eller ökar jämfört med ett medelvärde av 2008, 2011 och 2014 års inventeringar (ca 1 600 individer). Minst 10 % av populationen ska utgöras av unga musslor mindre än 50 mm långa och det ska finnas musslor mindre än 20 mm långa.

Vattendraget ska utgöra lämplig livsmiljö för flodpärlmusslan. Vattenkvaliteten ska vara god med avseende på näringsämnen, förorening, organiska ämnen och partiklar, och vattenflödet permanent med en relativt hög hastighet. Det ska finnas strömmande och forsande partier samt lämpligt bottensubstrat för arten. Beskuggning ska finnas i tillräcklig omfattning så att kraftiga temperatursvängningar och höga maxtemperaturer undviks i vattendraget. En livskraftig och

reproducerande öringstam är en förutsättning för att flodpärlmusslan ska kunna föryngra sig.

Negativ påverkan

Faktorer som utgör eller kan utgöra hot mot arten:

- Brist på lämpliga bottnar.
- Reglering minskar vattenhastigheten och leder till ökad sedimentation i fördämda delar. I korttidsreglerade vattendrag uppkommer stora och onaturliga flödesvariationer.
- Rensning leder till att musslor grävs bort och medför även ökad sedimenttransport och minskad habitatvariation i vattendraget.
- Fragmentering i kombination med små delpopulationer gör att lokala bestånd riskerar att försvinna.
- Trampskador från betesdjur (framförallt nötkreatur). Dels direkt mekanisk skada genom tramp, dels långvarig skada indirekt genom erosion och igenslamning i samband med trampskador i strandzonen.
- Avverkning/borttagande av skuggande träd och buskar längs mindre vattendrag leder till kraftiga temperatursvängningar med höga maxtemperaturer och ökad igenväxningsrisk.
- Körning i och vid vattendraget i samband med t.ex. skogsbruksåtgärder.
- Försämrade vattenkvalitet till följd av utsläpp av t.ex. försurande och syretärande ämnen och bekämpningsmedel.
- Övergödning leder till ökad produktion av organiskt material vilket bidrar till igenslamning och sänkta syrehalter.
- Vattenuttag kan leda till kraftigt varierande flöden med periodvis risk för låga syrekoncentrationer och torrläggning av små vattendrag.
- Försurning skadar flodpärlmusslan dels genom försämrade betingelser för öring, dels genom att musslorna får problem med kalkupptag och skalbildning.
- Hot mot öringens förekomst, spridning och lek, och därmed brist på värdfisk, vilket i sin tur hämmar föryngringen av flodpärlmussla.
- För mycket bäver; bäverdämmen skapar vandringshinder för värdfisken samt bromsar vattenflödet vilket kan leda till syrefattigt vatten och risk för igenslamning.
- Förekomst av främmande fiskarter som amerikansk bäckröding och regnbåge vilka kan konkurrera ut naturligt förekommande öring- och laxbestånd och därigenom påverka flodpärlmusslans reproduktion negativt.
- Effekterna av ökad vattenfärg (brunifiering) kan förmodas ha viss negativ effekt.

Se även "Vad kan påverka negativt" på områdesnivå.

Bevarandetillstånd

Rattån utgör kärnområde för flodpärlmussla. Flodpärlmusslor finns i hela nedre halvan av ån, vissa sträckor med höga tätheter och förekomst av småmusslor. Resultat från genomförda inventeringar visar på en bibehållen storlek på populationen. Beståndet bedöms dock som sårbart med tanke på de senaste inventeringsresultaten som visar på en svag föryngring med endast ett fåtal individer mindre än 50 mm långa, samt att inga individer mindre än 20 mm registrerats. Livsmiljön bedöms i stort vara lämplig i nedre halvan av Rattån. Vattendraget är påverkat av försurning, men pH hålls uppe av kalkning. Vidare har parametern näringsämnen klassats till hög status i vattenförekomsten. Elfisken under perioden 1991-2016 i nedre halvan av Rattån (t.o.m. 2013 i lokalen Sågbacken V och fr.o.m. 2014 i lokalen N Kullen) visar på relativt höga öringtätheter med förekomst av både årsungar och äldre öringar. Ytterligare lokaler i ån har elfiskats under enstaka år men tillför inget ytterligare till bedömningen. Sammantaget bedöms bevarandetillståndet för flodpärlmussla som icke gynnsamt, beroende på att artens föryngring är svag.

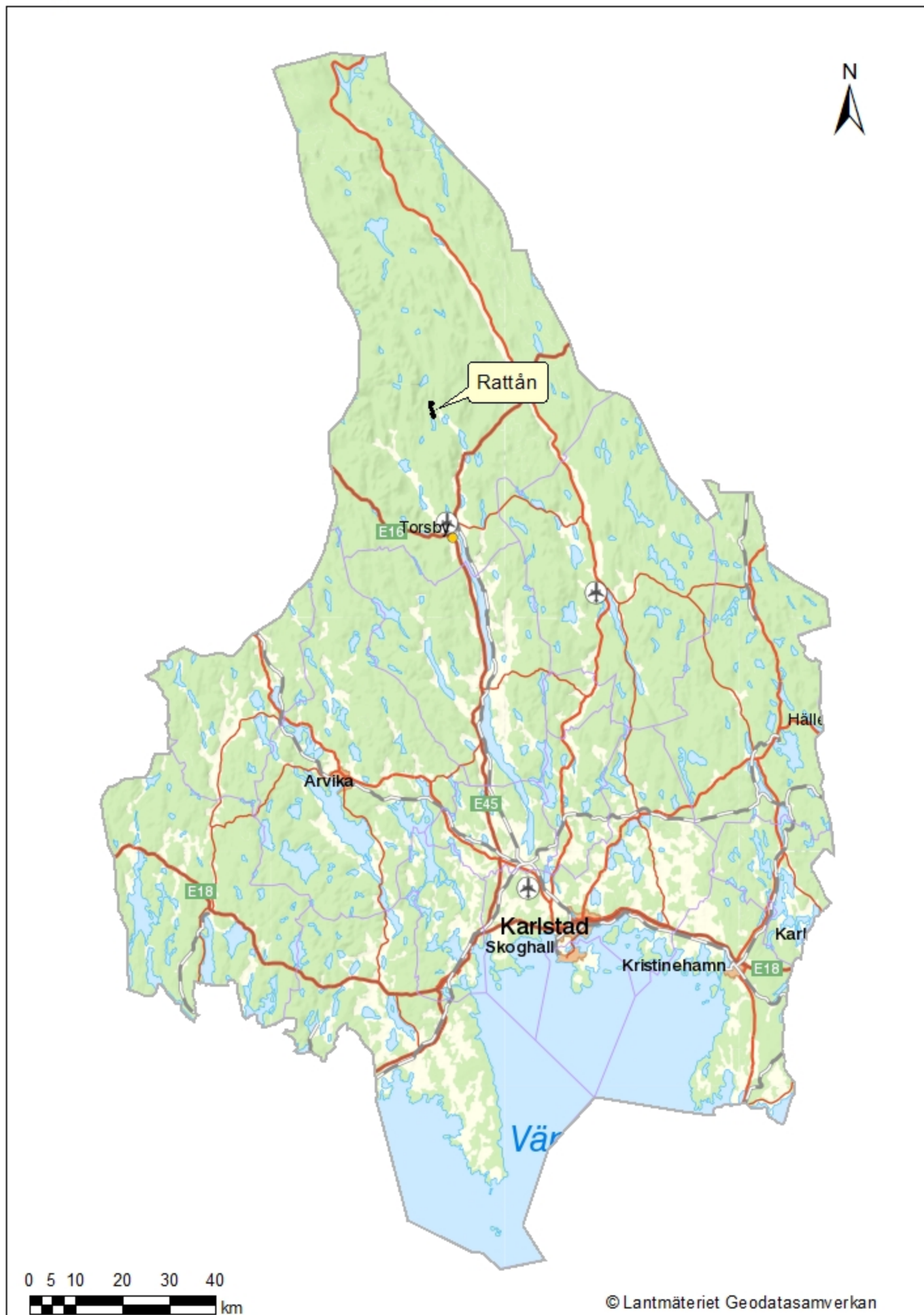
Dokumentation

- Havs- och vattenmyndigheten.Handledning för miljöövervakning, undersökningstypen Stormusslor. Version 1:3: 2016-11-01.
- Johansson, Bo-Erland. Uppdrag från Länsstyrelsen 2004. PM - Beskrivning av hotbild och förslag till bevarandeåtgärder och skydd för Rattån.
- Länsstyrelsen Värmland. Miljöövervakning av flodpärlmussla i Värmlands län - Inventeringsdata och populationsuppskattning för Rattån 1997, 2000, 2005, 2008, 2011 och 2014. Opublicerat.
- Länsstyrelsen Värmland. S-län Kalkdatabas. Uppgifter hämtade 2017-09-18.
- Länsstyrelsen Värmland. 2007. Strategi för formellt skydd av skog i Värmlands län. Rapport 2007:5.
- Länsstyrelsen Värmland. 2007. Strategi och plan för restaurering av vattendrag i Värmlands län - Levande sjöar och vattendrag, delmål 2. Publ nr 2007:21.
- Länsstyrelsen Värmland. 2008. Basinventering av Natura 2000-vattendragen.
- Länsstyrelsen Värmland. 2010. Bevarandeplan för Natura 2000-området Rattån. Fastställd 2010-05-10.
- Länsstyrelsen Värmland. 2013. Biotopkartering vattendrag i Värmlands län - Sammanfattning av data för vattenbiotoper och vandringshinder 2005-2010. Bilaga 8 Norsälvens ARO 2 (2). Publ.nr. 2013:30.
- Naturvårdsverket. 2004. Handledning för miljöövervakning, undersökningstyp Övervakning av stormusslor. Version 1:1: 2004-2010.
- Naturvårdsverket. 2005. Åtgärdsprogram för bevarande av flodpärlmussla. Rapport 5429.
- Naturvårdsverket. 2011. Art- och naturtypsvisa vägledning. 3260 Mindre vattendrag och 1029 Flodpärlmussla. www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Skyddade-omraden/Natura-2000/
- Skogsstyrelsen. 2000. Skogsbruk vid vatten. Skogsstyrelsens förlag. Jönköping.
- Skogsstyrelsen. SKSFS 2011:7. Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd till skogsvårdslagen.
- Svenskt ElfiskeRegiSter (SERS). 2017. Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Institutionen för akvatiska resurser. <http://www.slu.se/elfiskeregistret> [2017-09-13]. Elfiskedata för lokalerna 6699220-1339270 Kullerberget, 6699800-1339800 200 m fr Mangslidälvy, 6699840-1339340 N Kullen och 6699880-1339390 Sågbacken V.
- VISS (Vatteninformationssystem Sverige). Uppgifter hämtade 2017-09-13 från <http://viss.lansstyrelsen.se/>

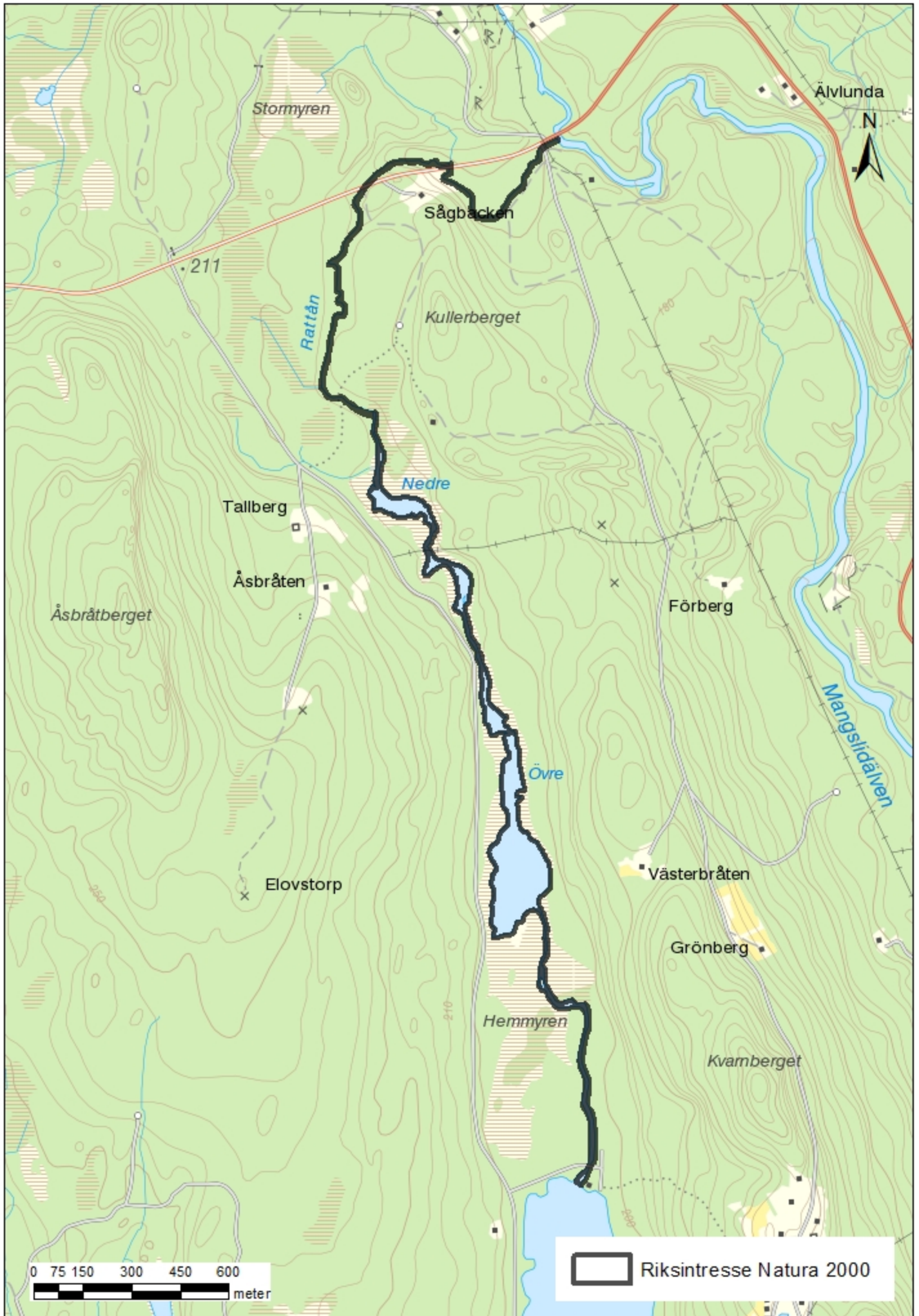
Bilagor

1. Översiktskarta
2. Karta över Natura 2000-områdets avgränsning
3. Naturtypskarta

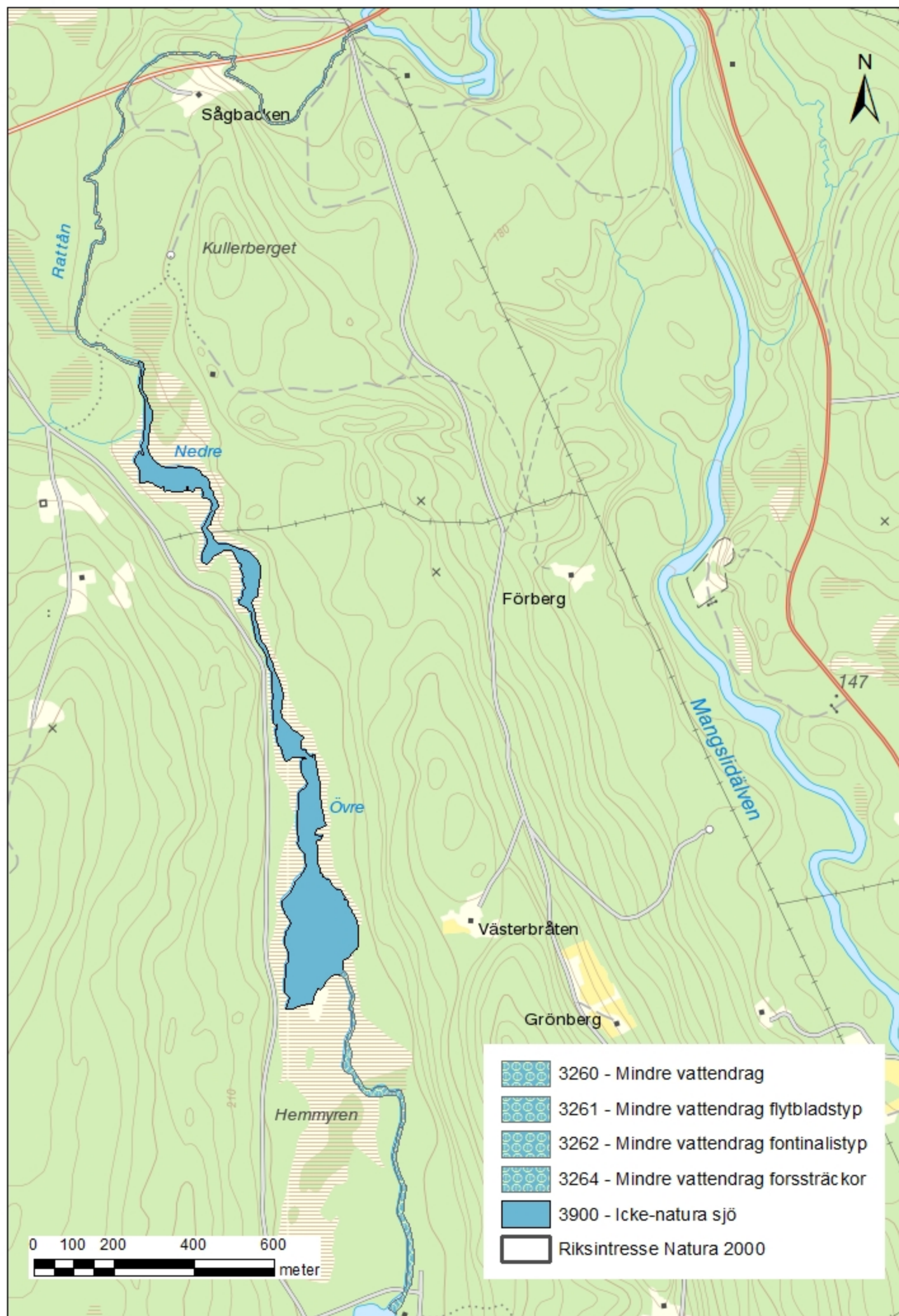
Bilaga 1. Översiktskarta med markering för Natura 2000-området Rattån

Bilaga 2. Karta med Natura 2000-områdets avgränsning

Bilaga 3. Naturtypskarta för Natura 2000 - området Rattån

Länsstyrelsen
Värmland

Länsstyrelsen Värmland, 651 86 Karlstad, 010-224 70 00
www.lansstyrelsen.se/varmland